

Att läsa fotboll – om läsförståelse

Läsa - Undervisning, Årskurs 1-3

Syfte

Att läraren förbereder aktiviteter före, under och efter läsning.

Att läsa fotboll – inledning om multimodalitet

Min man och min tolvåriga son är duktiga fotbollsläsare. Och nu talar jag inte om att läsa böcker eller artiklar om fotboll. Jag tänker på hur de gör när de ser en match och läser själva spelet.

Själv är jag en god läsare av ganska många sorters texter, men när det gäller den här idrottsgrenen är min läsförståelse inte särskilt stark. Sedan jag blev fotbollsmamma har jag ändå kommit ett litet steg vidare i min läsutveckling och förstått att det handlar om mycket mer än att spelare i olika färgers tröjor sparkar bollen av och an mellan planhalvorna. Fast det där med *offside* känns fortfarande lite svårt att greppa, det måste jag medge. Och inte har jag stenkoll på alla spelarpositionerna heller.

Ändå ser jag att fotbollen kan fungera som ett högintressant jämförelseobjekt när vi talar om läsförståelse i klassrummet.

I dag betraktar vi texter och vårt sätt att handskas med dem utgående från begreppet *multilitteracitet*. Vi talar om *multimodala texter* som använder flera olika uttrycks sätt, eller modaliteter. Ju flera modaliteter som kombineras desto mer multimodal är texten. En fotbollsmatch på tv är ett utmärkt exempel på detta eftersom den kombinerar bland annat stillbild, rörlig bild, kroppsspråk, skriven text, talat språk, siffror, symboler, färger, ljudeffekter och musik.

Före match – före läsning

För att kunna läsa, analysera och tolka en tv-sänd fotbollsmatch på djupet behöver man förhandskunskap och mycket övning. Min man och min son har båda egen erfarenhet av att spela fotboll – så de behärskar reglerna och terminologin och har inga problem med att leva sig in den berättelse som en fotbollsmatch är. De är också vana vid att titta på sporten både live och på skärm och njuter av att sätta ord på sina egna upplevelser och ta del av andras analyser. Och jag märker tydligt hur min egen upplevelse av en match alltid blir mycket ytligare än deras.

Men den som kan läsa och förstå en fotbollsmatch behärskar faktiskt samma strategier som en god läsare av till exempel faktatexter: Man aktiverar sina förhandskunskaper för att kunna förutspå vad det ska handla om. Man ser till att reda ut begrepp som är obekanta. Man blir känslomässigt engagerad och klarar av att tolka underliggande budskap. Man ser vad som är centralt och kan sammanfatta helheten efteråt. Man tar in textens olika modaliteter och förstår att de alla spelar en roll för hur man uppfattar den.

En tv-sänd fotbollsmatch kan egentligen betraktas som en utmärkt lektion i läsförståelse.

Innan matchen börjar möter vi experterna i studion som ger oss information om vilken betydelse den har i sammanhanget (turneringen, serien, kvalet). Vi får veta hur lagen och de enskilda spelarna har klarat sig på sistone och vad vi kan förvänta oss av dem i kväll. Experterna spekulerar kring hur tränarna resonerat gällande laguppställningen och kommer med kvalificerade gissningar om spelets utgång. I ett klassrum där man jobbar effektivt med läsförståelse skulle detta kallas för *attskapa en förförståelse*: Vad är detta för genre? I vilken kontext är texten skriven och publicerad? Vem är författaren och vad annat har hen skrivit? Vad vet vi om ämnet från tidigare? Vad tror vi att texten kommer att handla om när vi tittar på till exempel rubrik och bilder?

Under match – under läsning

Sen börjar själva matchen. Där får vi som tv-tittare ett fantastiskt stöd för vår förståelse genom kommentatorn, som hela tiden sätter ord på det som händer på planen – förklarar, analyserar och kopplar till kontexten. Varje gång det händer något viktigt, oväntat eller konstigt får vi dessutom se händelsen på nytt, ur olika synvinklar och till och med i slow motion. (Det stödet för förståelsen saknar åtminstone jag när jag ser fotboll live.) Allt detta har också sin motsvarighet i arbetet med läsförståelse i klassrummet. De svagare eleverna, som ofta bara hoppar över det som känns svårt att greppa i texten, behöver lära sig att stanna upp och gå tillbaka, läsa om, ställa frågor till texten och lyssna till hur andra har förstått den.

Både efter första halvleken och när matchen är slut får vi igen lyssna till experterna i studion som tänker högt kring det de sett. De ritar och berättar, de använder magnetavlor eller digitala verktyg och plockar ut viktiga episoder som de analyserar i detalj. Just så kan också en lärare hjälpa sina elever till bättre färdigheter i läsförståelse – nämligen genom att noggrant välja ut textavsnitt, projicera dem på klassrumsväggen, stryka under i dem och tänka högt kring sin förståelse och sina egna strategier. Här finns också goda möjligheter att, precis som de gör i tv-studion, leta efter undertexten. Så här dömde domaren, men vad hände egentligen? Så här står det svart på vitt i texten, men betyder det kanske något annat eller mera?

Efter match – efter läsning

Läsforskarna säger att den svåraste läsförståelsestrategin är att sammanfatta en text. Bara den som verkligen har förstått klarar det. Också detta får vi en fin modell för när experterna i tv-studion knyter ihop sändningen genom att lyfta fram de avgörande faktorerna, de största styrkorna och svagheter i de två lagens spel.

Så det är inte så konstigt att de som brinner för fotbollen ofta är välformulerade, insatta och analytiska när de talar om ämnet. Tv serverar dem hela tiden lektioner i läsförståelse och analys av just fotbollsmatchen som texttyp.

Att gå vidare i klassrummet

Kanske kunde vi utnyttja detta i klassrummet? Åtminstone kan man göra jämförelsen för att hjälpa eleverna att förstå hur processen ser ut när vi jobbar med läsförståelse. Men kunde man också tänka sig att utse experter bland eleverna som får sätta sig in i kontexten och dela med sig av den i "tv-studion" innan man börjar läsa? Kanske kunde man dela ut gula kort som eleverna får vifta med när de behöver få höra något knepigt ställe i repris under högläsningen? Kan man utse en expert som får prata kring ett utvalt ställe med pennan i handen och en annan som får sammanfatta på slutet? Och hur vore det om publiken gjorde vågen när någon kommit med en extra insiktsfull kommentar? Just nu har jag inget eget klassrum att testa detta i, men jag tror att det kunde vara värt ett försök.

I går diskuterade jag det här blogginlägget med min tolvåring, som förstod hur jag tänkte och tyckte att jag hade en poäng. Han formulerade en slutkläm åt mig och den lyder så här: "Fotboll är inte bara världens största sport, det är också världens roligaste läromedel."